

Finansal İşlem Vergileri Hakkında Genel Bir Değerlendirme ve Türkiye için Bazı Öneriler^{1 2}

Ökkeş KISA³ - Canatay HACIKÖYLÜ⁴

Başvuru Tarihi: 24.08.2021

Kabul Tarihi: 25.02.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Finansal serbestleşmenin ülkeler açısından ekonomik büyümenin sağlayıcısı olacağı düşüncesi nedeniyle ülkeler, finansal serbestleşme sürecine katılmış ve sermaye üzerindeki mali yükümlülükleri azaltmışlar ya da kaldırmışlardır. Ancak finansal serbestleşme süreci, her zaman bütün ülkelerin yararına olmamış, bazı ülkelerin ekonomileri kırılgan hale gelmiştir. Ekonomik kırılganlıkları artan ülkelerin kriz yaşamaları durumunda, küreselleşme sebebiyle de diğer ülkelerin de krizlerden etkilenmesi kolaylaşmıştır. Bu nedenle finansal serbestleşme ve küreselleşmenin, ekonomilere verdiği olumsuz etkiyi minimize etmek amacıyla finansal işlemler üzerine mali yükümlülüklerin konulmasının, var olan sorunlara çözüm üreteceği düşünülmeye başlanılmıştır. Birçok ekonomist, finansal işlemler üzerine yüklenecek mali yükümlülükler hakkında yazılar yazmış ve birçok ülke de krizlerle karşılaşmamak için değişik şekillerde vergi ya da farklı yükümlülükler uygulamıştır. Bu çalışmada, finansal işlemler üzerindeki yükümlülüklerin amacı, ekonomistlerin yapmış oldukları öneriler ve Türkiye ve seçilmiş bazı ülkelerdeki finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülükler incelenmiştir. Sonuç kısmında ise Türkiye için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal İşlemler, Finansal Serbestleşme, Finansal İşlem Vergisi

Atıf: Kısa, Ö. ve Hacıköylü, C. (2022). Finansal işlem vergileri hakkında genel bir değerlendirme ve Türkiye için bazı öneriler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 303-322.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Bu çalışma 14 Haziran 2021 tarihinde savunması yapılan 'Türkiye'de ve Seçilmiş Bazı Ülkelerde Finansal İşlemler Üzerindeki Mali Yükümlülükler ve Türkiye için Bazı Öneriler' isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

³ İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, okkes.kisa@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9907-3896

⁴ Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, chacikoylu@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8853-6461

A General Evaluation of Financial Transaction Taxes and Some Suggestions for Turkey

Ökkeş KISA⁵ - Canatay HACIKÖYLÜ⁶

Submitted by: 24.08.2021

Accepted by: 25.02.2022

Article Type: Research Article

Abstract

Due to the thought that financial liberalization will provide economic growth for countries, countries have participated in the financial liberalization process and reduced or removed financial liabilities on capital. However, the financial liberalization process has not always benefited all countries, and the economies of some countries have become fragile. In the event that countries with increasing economic fragility experience a crisis, it has become easier for other countries to be affected by the crisis due to globalization. For this reason, in order to minimize the negative effects of financial liberalization and globalization on economies, it has been started to be thought that placing financial obligations on financial transactions will produce solutions to existing problems. Many economists have written about the financial obligations to be imposed on financial transactions, and many countries have applied taxes or different obligations in different ways to avoid crises. In this study, the purpose of the liabilities on financial transactions, the suggestions made by economists and the financial liabilities on financial transactions in Turkey and some selected countries are examined. In the conclusion part, some suggestions were made for Turkey.

Keywords: *Financial Transactions, Financial Liberalization, Financial Transaction Tax*

⁵ Inonu University Faculty of Economics and Administrative Sciences Department of Public Finance, okkes.kisa@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9907-3896

⁶ Anadolu University Faculty of Economics Department of Public Finance, chacikoylu@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8853-6461

Giriş

Keynesyen iktisadi görüşten neoklasik iktisadi görüşe geçiş, teknolojinin gelişimi, küreselleşmenin artması ve finansal serbestleşme sürecinin teknolojiye bağlı olarak gelişimi, ülkelerin karşılaştıkları sorunların da değişmesine neden olmuştur. Bu sorunlardan birisi, ülkelerin ekonomik kırılganlıklarının artırması ve bu durumun kronik krizlere sebep olarak küreselleşme ile kolayca yayılım göstermesidir. Bu sorunun altında yatan ana neden ise; finansal serbestleşme süreci, diğer bir ifade ile kısa vadeli sermaye akımlarının kontrolsüz olarak ülkeler arasında transferidir. Bir ülkeye kısa vadeli sermayenin transfer edilmesi; ilgili ülkede dövizin arzını ve yerli para biriminin talebini artırarak, ilgili para birimine değer kazandırmaktadır. Bu durum, ihracat verilerine olumsuz olarak yansiyabilecektir. Diğer yandan sermayenin çıkışı durumunda ise; döviz arzı ve yerli para biriminin talebi azalarak, ilgili para birimi değer kaybetmektedir. Bu durum (gelişmekte olan ve ithalata bağlı bir ülke olma varsayımı altında), ithalatın daha pahalı hale gelmesine ve yabancı para ile ilgili yükümlülüklerin ilgili para birimi karşısında miktarının artmasına neden olmaktadır. Kısa vadeli sermaye transferi ile ülke para biriminin değer kazanması ve ilgili kaynağın tekrar ülkeden çıkması ülke para biriminin değer kaybetmesi, para biriminin volatilitesini artırmaktadır. Oluşan bu durum, ülkeye yapılacak yerli ve yabancı yatırımların potansiyelini azaltabilecektir. Ancak birçok gelişmekte olan ülke, kalkınmak için ithalata ve yatırıma ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle birçok ekonomist, para birimlerini ve piyasaları stabilize etmek amacıyla finansal işlemlerin üzerine mali yükümlülükler konulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Diğer yandan gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu tasarruf eksikliği sorunsalı, bu ülkelerin de finansal serbestleşme sürecinde yer almasını sağlamıştır. Ragnar Nurkse'a göre; sermaye yoksunluğu, kalkınma açısından bir kısır döngü oluşturmaktadır. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerin, ilgili sermaye transferlerine ihtiyaç duyması ve bu ihtiyacın da bazı olumsuzluklara sebep olması nedeniyle finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin dikkatlice düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı; finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülükler önerilerini ve ülke uygulamalarını değerlendirilerek, Türkiye açısından bazı önerilerde bulunmak ve ilgili mali yükümlülüklerin finansal oynaklığı önleyip önleyemediğinin araştırılmasıdır. Bu çalışmada, finansal işlem vergilerinin amaçları, finansal işlem vergisi önerilerine ve seçilmiş ülke uygulamalarına değinilecektir.

Finansal İşlem Vergileri

Ragnar Nurkse tarafından da ifade edildiği üzere gelişmekte olan ülkelerin kalkınması aşamasında karşılaştığı en önemli problem; sermaye yoksunluğudur. Gelişmekte olan ülkeler, yoksulluğun kısır döngüsünden kurtulmak amacıyla 1980'li yıllarda ortaya çıkan finansal serbestleşme sürecine katılmışlardır. Ancak bu durum, her ülke açısından olumlu sonuçlar doğurmamış, ekonomilerinin kırılgan hale gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda finansal işlem vergileri, kısa vadeli sermaye akımı ile ortaya çıkan kırılganlıkları minimize etmek amacıyla her türlü işlemler üzerinden düşük oranlı ve advalorem olarak alınması planlanan vergi ve diğer mali yükümlülükler olarak ifade edilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2016, s.486).

Finansal işlemler üzerinden vergi alınması düşüncesi, finansal serbestleşme hareketinin krizlere sebep olduğunun anlaşılmasından öncesine dayanmaktadır. Tarihte ilk olarak finansal işlem vergisi, 1694 yılında İngiltere'de uygulanmaya başlanan ve günümüzde uygulanmasına devam edilen Damga Vergisi (Stamp Duty) olmuştur (Burman vd., 2016, s.172). Finansal işlemlerin vergilendirilmesi düşüncesini ise ilk olarak Keynes, 'İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi' isimli ünlü eserinde dile getirmiştir. Keynes, kamu yararı için kumarhanelerin pahalı olmasından yola çıkarak borsaların da pahalı olmasının kamu yararına hizmet edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Keynes, Londra Menkul Kıymetler Borsası ile Wall Street arasında bir kıyaslama yapmış; Londra Menkul Kıymetler Borsasındaki oynaklığın, Wall Street'e göre daha az olduğunu saptamıştır. Bu farklılığın sebebi ise; ulusal karakter değil, yatırımcıların karşılaştıkları mali yükümlülüklerle dayanmaktadır. (Keynes, 1936, s.139-140). Bu bağlamda Keynes, finansal işlemlerin vergilendirilmesi gerektiğini ifade etmiş olmasına rağmen vergilemenin nasıl olacağına dair bilgiye yer vermemiştir.

Finansal İşlem Vergilerinin Amaçları

Literatürde finansal işlem vergilerinin amaçları tam olarak belirlenememiş olsa da, araştırmanın kapsamı bakımından iki başlık altında incelenebilir. Bunlar; finansal volatiliteyi azaltmak ve devlete gelir sağlamak olarak sıralanabilir (Şen ve Tokatlıoğlu, 2016, s.74).

Finansal Oynaklığı (Volatiliteyi) Azaltmak

Finansal işlem vergilerinin uygulanmasındaki en önemli amaç; finansal oynaklığı önlemek ya da azaltmaktır. Piyasalarda finansal oynaklığa sebep olan iki farklı türde spekülâtörler bulunmaktadır. Bunlar; piyasayı istikrara kavuşturan ve piyasadaki istikrarı bozandır. Finansal işlem vergilerinin asıl amacı, istikrarı bozanların maliyetlerini artırarak, piyasaların oynaklığını azaltmaktır. Ancak piyasalarda aynı zaman dilimi içerisinde piyasaları istikrara kavuşturan ve piyasadaki istikrarı bozan spekülâtörler faaliyette bulunmaktadır (Shome, 2011, s.4). Bu durum ise, yapılan ampirik çalışmalarda farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Wang ve Yau'nun yaptığı çalışmaya göre; finansal işlem vergilerinin ticaret hacmini önemli oranda azaltabileceği, ancak fiyat oynaklığını azaltamayabilecektir (Wang ve Yau, 2012, s.18). Hanke ve diğerleri, finansal işlem vergilerinin finansal oynaklığı azaltmasında piyasanın büyüklüğünün etkili olduğunu, bu nedenle de finansal işlem vergisinin oynaklığı azaltabileceği gibi artırabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Shi ve Xu, finansal işlem vergilerinin finansal oynaklığı azaltmasında gürültücü yatırımcıların miktarının etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Mannaro ve diğerleri, sadece gürültücü yatırımcıların bulunduğu bir piyasada finansal işlem vergisinin uygulanması, oynaklığı artıracığı sonucuna ulaşmışlardır. Bloomfield ve diğerleri, finansal işlem vergilerinin oynaklığı önlemede sınırlı etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kaiser ve diğerleri, Westerhoff ve Hau ise, finansal işlem vergilerin oynaklığı azaltacağı sonucuna ulaşmışlardır (McCulloch ve Pacillo, 2011, s.13-14). Elde edilen sonuçlar, ülkelerin bu vergiler ile başarı sağlamasında bazı kısıtlar oluşturmaktadır. Bu kısıtlar; verginin hangi zaman diliminde uygulanacağı, verginin amacı, verginin kapsamı ve verginin oranıdır.

Devlete Gelir Sağlamak

Uygulanan bütün mali yükümlülükler ve vergilerin amaçlarından birisi de, devlete gelir sağlamaktır. Ancak daha önce de değinildiği üzere finansal işlem vergilerinin başarısı için bazı kısıtlar bulunmaktadır. Bu kısıtlar ise, yazarların görüş birliği içerisinde olamamasına sebebiyet vermektedir.

Finansal işlem vergilerinin en önemli özelliği; düzenleyici yönlerinin ağır basmasıdır. Bu nedenle bu vergilerin sadece gelir elde amacıyla uygulanması, başarısız sonuç elde edilmesine sebebiyet verecektir. Ancak finansal işlem vergilerinin uygulanması ile elde edilebilecek gelir hesaplamaları, iktidar sahipleri ve akademisyenlerin kriz dönemlerinde finansal işlem vergilerini ön plana çıkarmalarını sağlamaktadır. Bu düşüncenin kriz dönemlerinde ortaya çıkmasının iki nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler; ilgili krizin sebebinin finansal hareketler olması (finansal işlemlerin vergilendirilmesinin ana gerekçesi) ve krizle mücadele için gereken kaynak ihtiyacıdır. Ancak finansal işlem vergisinin uygulanmasında, finansal oynaklığı azaltma amacının daha ön plana çıkması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile yabancı yatırımcıların yaptıkları kısa vadeli yatırımlar, ülke ekonomisinde bozucu etkiler yaratıyorsa (kredi arzında şişkinlik, ülke para biriminin ani değer değişiklikleri vb.) kısa vadeli kaynakları cezalandırmak amacıyla finansal işlem vergisi uygulanabilir (Söylemez ve Demirci, 2013, s.102).

Finansal İşlem Vergisi Önerileri

Finansal serbestleşme olgusunun ortaya çıkması ve bu olgunun krizlere sebep olabileceğinin anlaşılması, birçok akademisyenin bu alanda çalışmalarını yoğunlaştırmasına neden olmuştur. Ancak daha önce de belirtildiği üzere verginin uygulanmasında bazı kısıtlar bulunmaktadır. Kısıtları kaldırmak isteyen yazarlar, önerilerinde farklı açılardan yaklaşarak ilgili soruna çözüm getirmeyi amaçlamışlardır.

Tobin Vergisi

Tobin, spekülâtif hareketlerin sebep olduğu oynaklıkları önlemek amacıyla kendi ismiyle anılan finansal işlemler vergisi önerisini ilk olarak 1972 yılında bir konferansta tartışmaya açmış ve 1978 yılında bu vergiye ilişkin bir makale yazmıştır (Edizdoğan vd., 2011, s.224-225). Tobin'e göre; uluslararası piyasalardaki asıl sorun sermaye hareketliliğidir. Ancak ülkeler, döviz rejimi üzerindeki tartışmalara yoğunlaşmalarından dolayı asıl problemi görememektedir. Ayrıca 1960'lı yılların başında ortaya çıkan Mundell-Fleming modeli de sabit döviz kuru rejiminde para politikasının etkisiz olduğunu, dalgalı döviz kuru rejiminde ise maliye politikasının etkisiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle sermaye akımlarının yarattığı sorunlarla mücadelede; döviz kuru rejimleri yetersiz kalmaktadır (Tobin, 1978, s.153).

Ayrıca Tobin, ilgili sorunun ulusal olmaktan ziyade küresel bir sorun olduğunu ifade etmiştir. Döviz alım-satım işlemleri, uluslararası piyasalara zarar vermekte ve ulusal hükümetler, gerçek güçlükler ile karşılaşmaksızın ya da enflasyonla ilgili ekonomi politikalarından sapmalar olmaksızın borsalardaki büyük fon hareketlerine uyum sağlayamamaktadırlar. Bu bağlamda Tobin, uluslararası sermaye akımları yaratmış olduğu soruna ilişkin iki farklı çözüm önerisinde bulunmuştur. Birincisi; ortak para birimi, ortak para ve maliye politikası ve ülke ekonomilerinin entegrasyonudur. Ancak bu durumun gerçekleşmesinin imkansız yakın olması nedeniyle Tobin, ikinci önerisini sunmuş ve bunu '*aşırı yağlanmış uluslararası piyasa dışlilerinin arasına biraz kum atmak*' sözleriyle ifade etmiştir. Diğer bir ifade ile ülkelerin, kendi yargı yetkisi altında bulunan bölgede spot döviz işlemleri üzerinden düşük oranlı ve küresel bir vergi alması gerekmektedir (Tobin, 1978, 154-155). Tobin, ilk çalışmalarında bu verginin oranının tercihen %0,1 ile %0,5 arasında olması gerektiğini (Erdoğan, 2007, s.265), ilerleyen çalışmalarında ise bu verginin oranının ise %1'e kadar çıkabileceğini belirtmiştir (Güler vd., 2012, s.10).

Ancak Tobin Vergisi'nin konusunu sadece döviz alım-satım işlemlerinin oluşturması, ilgili verginin eleştirilmesine neden olmuş ve İsveç uygulaması da bazı eleştirilerin haklılığını göstermiştir. Finansal piyasa araçlarının her geçen gün artması, vergiden kaçınma bakımından sorunlar yaratmakta ve verginin başarı sağlamasında engel teşkil etmektedir. Bu nedenle Tobin Vergisi, birçok yönden eleştirilerek, yeni önerilerde bulunulmuştur.

Spahn Vergisi

Spahn, saf bir işlem vergisinin başarı sağlamayacağını ifade etmiş ve Tobin vergisini eleştirerek, kendi ismiyle anılan yeni bir vergi önerisinde bulunmuştur. Spahn'a göre Tobin'in önerisinin eksiklikleri; normal hareketler ile spekülâtif hareketlerin ayırt edilmesinin zorluğu, vergi oranının düşük olması durumunda, istenilen etkiyi yapamayacak ve vergi oranının yüksek olması durumunda da likidite sıkışıklığı yaratacak ve türev işlemler nedeniyle de vergiden kaçınma kolaylaşacaktır (Spahn, 1995, s.IV). Spahn, bir başka çalışmasında ise Tobin'in önerisini dört başlık altında eleştirmiştir. Bunlar; vergi tabanı, vergilendirilebilir işlemler, vergi oranı ve vergi gelirinin dağıtılmasıdır. Tobin vergisinin tabanı, geniş olarak tanımlanmamıştır. Buna göre; spot piyasalardaki tüm döviz değişim işlemleri, verginin konusunu oluşturmakta ve piyasa yapıcılar da vergiye tabi olmaktadır. Bu nedenle Tobin vergisi, piyasa yapıcılar ile gürültücü yatırımcıları diğer bir ifade ile piyasalardaki istikrarı bozan spekülâtorleri ayıramamaktadır. Diğer yandan bu durum, Türkiye'deki Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) gibi hizmet etmesine neden olmakta ve piyasa yapıcılarının bu vergileri yansıtamamaları durumunda ise aracılık maliyetlerini artırmaktadır. Vergilendirilebilir işlemler açısından ise; Tobin Vergisinde sadece spot piyasalardaki döviz işlemlerini içermesi nedeniyle vergiden kaçınmak çok kolaydır. İsveç örneğinde de inceleyeceği üzere vergiden istisna işlemlerin sayısının artması, vergiden kaçınmayı kolaylaştırdığı için verginin istenilen etkiyi vermesini engellemektedir. Tobin vergisinin oranı incelendiğinde ise; advolarem olarak sabit oranlı alınması planlanan bir vergidir. Ancak finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin fazla olması ya da sadece gelir elde etme amacıyla uygulanması, birçok ampirik çalışmada ifade edildiği üzere büyüme oranlarını olumsuz etkilemektedir. Şili, kısa vadeli sermaye hareketlerinin piyasalarda bozucu etkisi

yapması nedeniyle vergi olarak da nitelendirilebilecek bir sermaye kontrolüne başvururken; İsveç ise gelir elde etme amaçlı finansal işlemler vergisine başvurmuştur. Bu uygulamalar sonucunda Şili, başarılı olurken; İsveç, başarısız olmuştur. Normal dönemlerde vergi oranı sıfır olmalı, diğer bir ifade ile vergi uygulanmamalıdır. Ancak İsveç'in gelir elde etme amaçlı vergi uygulaması, yarardan çok zarar sağlamıştır. Ayrıca İngiltere'de yapılmış olan ampirik çalışmalarda ise damga vergisinin kaldırılmasının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği belirtilmektedir (Oxera, 2007, s.28). Bu bağlamda finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin konjonktür baz alınarak uygulanması, finansal piyasalar üzerinde olumlu etkiler meydana getirecektir. Ayrıca Tobin Vergisinin oranı, spekülasyon yapan yatırımcıları ayırmak için yeterli değildir. Ancak spekülasyonu caydıracak kadar yüksek bir vergi oranı, verimli bir finansal aracılık faaliyetlerini ciddi bir şekilde engelleyecektir. Elde edilecek gelirin dağıtılması ise diğer bir eleştiri kaynağıdır. Tobin Vergisi, ulusal hükümetler tarafından tahsil edilecek olsa da, kuralları belirlemek ve uygulamak için uluslararası koordinasyon gerekecektir. Tobin, Dünya Bankası ve IMF'yi bu role aday olarak göstermiştir. Ancak vergiden elde edilen gelirin onu düzenlemekten sorumlu kuruma tahsis edileceği anlamına gelmemektedir. Vergiden elde edilen gelirler, tekrar ülkelere iade edilebilir. Ancak vergi gelirlerinin nasıl iade edileceği ya da ilgili ülkede bırakılıp ya da bırakılmayacağı Tobin tarafından ifade edilmemiştir (Spahn, 1996, s.24-25). Spahn önerdiği vergide ise ülkelerin oranlarında oynamasına imkan vererek, küresel olarak uygulanmasından ziyade ülkeler bazında uygulanmasıyla başarı sağlanacağını düşünmektedir.

Spahn, Tobin vergisini yukarıda belirtilen başlıklarla eleştirmiş ve finansal işlem vergisinin normal işlemler için düşük bir vergi oranı ve spekülasyon atakları olarak isimlendirilen çok kısa vadeli işlemlerden elde edilen kârlardan yapılacak ek tahsilatlar şeklinde dizayn edilebileceğini ifade etmiştir. Buna göre; döviz kurunun belirli bir döviz bandında serbestçe hareket etmesine izin verilecek ancak bandın aşılması durumunda, buna göre vergi oranları da artırılacaktır. Böylece döviz kurları, merkez bankası müdahalesi ve doğal olarak merkez bankalarının rezervlerinin tükenmesi yerine vergilendirme yoluyla istenilen düzeyde tutulacaktır (Spahn, 1996, s.24). Bu öneri de iki açıdan eleştiriye açıktır. Bu eleştiriler; verginin kanuniliği ve verginin belirliliği ilkelerine aykırılık oluşturmaktadır. Ancak Türkiye'de maliye politikasının gecikme sorununa çözüm bulmak amacıyla Cumhurbaşkanına verginin oranlarında değişiklik yapma hakkı tanınmıştır. Bu bağlamda bu verginin de bir maliye politikası aracı olması ve piyasaları düzenleyici işlevinin ağır basması nedeniyle eleştirileri ortadan kaldırılabilecektir.

Eichengreen ve Wyplosz Vergisi

Eichengreen ve Wyplosz da Tobin'in önerisinin döviz piyasalarında likidite sıkışıklığına sebep olacağını ve yabancı yatırımcıları dışlayacağını belirterek iki farklı öneride bulunmuşlardır (Eichengreen ve Wyplosz, 1993, s.55). Yazarların ilk önerisi, ters oranlı döviz işlemleri vergisidir. Sermayenin ülkede kaldığı süreye göre değişen oranlarda dizayn edilen bu verginin (Şen, 2015, s.96), kısa vadeli spekülasyon hareketleri azaltırken; uzun vadeli sermaye hareketlerini de teşvik edeceği düşünülmektedir. Şili örneğinde de ifade edileceği üzere vergi kapsamına da giren sermaye kontrolü uygulaması, kısa vadeli spekülasyon hareketleri azaltırken, uzun vadeli sermaye akımlarını teşvik etmiştir. Ancak bu uygulamalar, her zaman ve her yerde aynı sonuçları verebilir mi? Sorunun cevabı kesinlikle 'hayır' olması gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere bu vergiler, düzenleyici işlevi ağır basan vergiler olması nedeniyle ve bu işlevlerini yerine getirebilmesi için de kısa vadeli sermaye akımlarının bozucu etkilerinin ortaya çıkması gerekmektedir. Ancak yazarlara göre de bu verginin denetimi ve kontrolü zor olduğundan ikinci öneri üzerine yoğunlaşmışlardır. Yazarların ikinci önerisi ise; faiz oranlarına göre dizayn edilen örtülü bir vergidir (Eichengreen ve Wyplosz, 1993, s.120-121). Faiz oranlarının artması, spekülasyon ataklarının artmasına yol açabilecektir. Gelişmekte olan ülkelerde ise kısa vadeli yabancı kaynaklardaki artış birçok değişkeni etkileyerek, ülkelerin krize girmesine sebebiyet verecektir. Bu nedenle faiz oranlarının aşırı yükseldiği dönemlerde, denge-fren işlevi görebilecek olan bu vergi, ülkelerin etkilenme düzeyini ve ekonomik kırılganlıklarını azaltabilecektir.

Genel Finansal İşlemler Vergisi

Finansal piyasalardaki düşük işlem maliyetleri, yatırımların reel piyasalardan finansal piyasalara kaymasına neden olmuş ve dolayısıyla düşük işlem maliyetleri, işlem hacimlerinin artmasına ve spekülasyon hareketlerinin oluşmasına neden olmuştur. Schulmeister de diğer yazarlar gibi daha önceki yazarların eksikliklerini gidermek amacıyla yeni bir öneride bulunmuştur. Schulmeister'e göre; verginin konusu geniş dizayn edilmelidir. Bu bağlamda Schulmeister, her türlü finansal varlık alım satımını içeren genel bir finansal işlem vergisi önermiştir. Tobin vergisi açıklanırken de değinildiği üzere finansal işlemler vergilerinden istisna edilen işlem sayısının çokluğu, ilgili verginin piyasaları etkileme gücünü azaltmaktadır. Bu nedenle Schulmeister, küresel olarak uygulanan verginin konusuna bütün işlemleri dahil ederek vergiden kaçınma olgusunun ortaya çıkmasını minimize etmeyi amaçlamaktadır.

Vergi matrahı ise kullanılan finansal aracın türüne göre değişiklik göstermektedir. Spot araçlarda verginin matrahı, işlem değerleri olurken; türev araçlarda verginin matrahı, nominal değerler olacaktır. Schulmeister'in önerisinin amacı, spekülasyon hareketleri önlemek olduğu için birden fazla ve düşük vergi oranları belirlenmiş ve reel piyasaları etkilemesini engellemek amacıyla bazı işlemler (menkul kıymetler, spot döviz işlemleri ve mal ve hizmet ödemeleri), vergiden istisna tutulmuştur. Buna göre oranlar; %0,1, %0,05 ve %0,01'dir (Schulmeister, 2011, s.7). Schulmeister, 2010 yılında bu verginin %0,05 oranında uygulanması durumunda, elde edilecek geliri hesaplamış ve bu tutarın 653 milyar ABD Dolar olacağı sonucuna ulaşmıştır (Schulmeister, 2011, s.33).

Schulmeister'in önerisi, diğer önerilere göre daha kapsayıcıdır ve vergiden kaçınma minimize edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda verginin küresel olarak uygulanması ve tüm finansal alış-satış işlemlerinin verginin konusuna girmesi, ilgili önerinin üstün yanları olarak ifade edilebilmektedir. Ancak mali bütünleşme ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişki dikkate alındığında; ilgili işlemlerin her zaman vergilendirilmesi, ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olacaktır. Bu nedenle ülkelerin kendi egemenlik haklarına giren bölgelerde, çeşitli göstergeleri dikkate alarak yapacağı oran ayarlamaları, finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin ekonomik büyümeye etkisini minimize edebilecektir.

Seçilmiş Ülke Uygulamaları

Türkiye'nin finansal işlemler üzerindeki yükümlülüklerine ilişkin öneri oluştururken, bu mali yükümlülükler ile başarılı ve başarısız sonuçlar elde eden ülke uygulamalarının incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle başarısız örnek olarak İsveç seçilmiştir. Başarılı örnek olarak ise Şili ve Malezya seçilmiştir. Bu ülkelerin başarısının ipuçları ve İsveç'in başarısızlığının nedenleri, düzenleme yaparken yol gösterici olacaktır. Ayrıca bir diğer başarılı ülke olan İngiltere de ele alınacaktır. Ancak İngiltere'nin başarısının arkasında, finansal piyasaların başkenti olması durumu yer almaktadır.

İsveç

Maliye Bakanlığı ve iş dünyasının karşı çıkmasına rağmen İşçi Partisi'nin desteğiyle İsveç'te 1984 yılında menkul kıymet işlemleri vergisi (securities transaction taxes) yürürlüğe girmiş ve 8 yıl yürürlükte kaldıktan sonra kaldırılmıştır (Cambell ve Froot, 1993, s.280). 1984 yılından önce İsveç'te böyle bir verginin olmaması, verginin etkilerini inceleme bakımından iyi bir örnek oluşturmaktadır (Hansson, 2012, s.10). Ancak bu verginin uygulaması, finansal işlem vergisi literatüründe bir başarısızlık olarak görülmektedir (Schulmeister vd., 2008, s. 20). İlgili verginin başarısız olmasının en önemli nedeni; verginin sahip olması gereken amacı ile politikacıların ilgili vergiyi uygulama amaçlarının birbiriyle örtüşmemesidir. Bu bağlamda politikacılar, ilgili vergiyi (olması gereken asıl amacı) finansal dalgalanmayı azaltmak amaçlı değil, bu işlemlerin de vergiye tabi olması amacıyla diğer bir ifade ile vergilemede adaleti sağlamak amacıyla uygulamışlardır (Hansson, 2012, s.10). Diğer bir önemli neden ise; İsveç'in ilgili vergiyi gelir elde etme amacıyla uygulamaya koymasındadır. Ancak verginin uygulanması sırasında mükelleflerin vergiden kaçınma yollarına başvurması, vergilemede adaletin sağlanmasını ve vergiden istenilen gelirin elde edilmesini engellemiştir.

İsveç'in finansal işlem vergisi, ülkedeki aracılık faaliyetlerini ve hisse senedi alım satım faaliyetlerini konu edinmektedir. Vergi yürürlüğe girdiği ilk yılda oranı, %0.5 olarak belirlenmiş ve 1986 yılında beklenen gelirin elde edilememesi nedeniyle ilgili oran iki katına çıkarılmıştır. Yeni bir verginin getirilmesi ya da vergi oranlarının artırılması, yatırımcıların gelecekteki vergi ödemelerinin bugünkü değerini hesaba katmasını gerektirecek ve bu bağlamda varlıklarını devalüe etmesi (verginin amortismanı) gerekecektir. İsveç'te verginin uygulamaya girdiği gün borsa endeksinin, %2.2 düştüğü görülmüş ve borsanın getirisinin ilk 30 günde %5.3 azaldığı tahmin edilmiştir. Ardından 1986 yılında vergi oranlarının iki katına çıkartılması ise, borsanın getirisini %30 azaltmıştır. 1987 yılında ise o zamana kadar ara mal olarak kabul edilen ve dolayısıyla vergiye tabi olmayan bayiler arası hisse senedi alım ve satımları üzerine %0.5 oranında vergi getirilmiştir. Ayrıca 1989 yılında vergiden kaçınmaya engel olmak amacıyla sabit getirili menkul kıymetler de verginin konusuna dahil edilmiştir. Ancak sabit getirili menkul kıymetlerin tam ikamesinin olması nedeniyle tahvil ticareti %85 azalmıştır. Tahvil ve bono piyasalarındaki bu keskin düşüş, İsveç'in para politikası yürütme gücünü önemli ölçüde zedelemiş ve devletin borçlanma maliyetini artırdığı gerekçesiyle de eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Bu nedenle öncelikle sabit getirili menkul kıymetler üzerindeki vergiler, 1990 yılında kaldırılmış ve 1 Ocak 1991 tarihinde ise vergi oranları, yarıya indirilmiştir. Yapılan bu oran indirimi karşısında devir hızında ve varlık fiyatlarında artışlar görülmüştür. Verginin 1 Aralık 1991 tarihinde tamamen kaldırılmasıyla devir hızı ve varlık fiyatlarında artış devam etmiştir. Vergi nedeniyle ülkeyi terk eden sermaye verginin kaldırılması ile ülkeye dönüş yapmaya başlamıştır. Söz konusu vergi uygulama sırasında tanımsal olarak birçok sorunla karşılaşmış ve vergiye tabi olan menkul kıymetlerin türevlerinin ticaret hacimlerini artırmıştır. Ayrıca verginin yol açtığı diğer bir sorun ise komisyonculuk (aracılık hizmetleri) faaliyetine yöneliktir. Aracılık hizmetleri rekabetin yoğun olduğu bir alan olduğu için yatırımcılar, diğer ülkelerden aracılık faaliyetinden yararlanmakta zorluk çekmemiş ve maliyeti de minimize etmişlerdir. Ancak yerli yatırımcıların ikame ürünlere yönelerek vergiden kaçınma yollarını bulduğu görülmüştür. Bu nedenle verginin uygulama döneminde vergiden istenilen gelirler elde edilememiştir (Schulmeister vd., 2008, s.20-24; Swedish Social Democrats in the European Parliament; Cambell ve Froot, 1993, s.280-281; Swan ve Westerholm, 2001, s.2; Habermeier ve Kirilenko, 2003, s.82; Almenberg ve Wiberg, 2012, s.88-91; Habermeier ve Kirilenko, 2001, s.8-9).

İngiltere

Finansal işlemlerin vergilendirilmesi amacıyla 1694 yılında yürürlüğe giren damga vergisi (Burman vd., 2016, s.172), bir menkul kıymetin bir mal sahibinden diğerine devredilmesi durumunda ortaya çıkmakta ve devir işlemini yasal olarak geçerli kılmaktadır (Schulmeister vd., 2008, s.24). Verginin uygulaması iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; İngiltere merkezli şirketlerin senetlerinin alım-satım işlemi sonucunda işlemlere ilişkin belgeler ve elektronik ortamlarda hisse senedi satışları üzerinden yapılan tahsilatlardır. Damga vergisinin oluşumunda işlemin nerede ya da kim tarafından yapıldığı önem arz etmemektedir. Bu nedenle İngiliz şirketlerine yatırım yapmak isteyen yerli ile yabancı yatırımcılar da vergiye tabi olmaktadır (Matheson, 2011, s.36). Bu bağlamda söz konusu vergi, sadece İngiliz şirketlerini vergilendirmektedir. Örneğin Londra Borsası'nda işlem gören başka bir ülke firmasının hisse senetleri ile gerçekleştirilen işlemler, vergi dışı kalmaktadır (Şen, 2015, s.106). Bu nedenle damga vergisinin uzun dönemde İngiltere'ye zararlar vereceği ifade edilmektedir. Bunlar; İngiltere'de yerleşik firmaların diğer ülkelere geçiş yapması, finansal işlemlerin başka ülkelere kayması ve türev işlemlerin hisse senedi işlemlerinin yerini alması olarak sıralanabilir (Hawkins ve Mccrae, 2002, s.17). İsveç'te uygulanan finansal işlem vergisinde, ticari hizmetlerin yurtiçi tüketiminden vergi alınmaktaydı. İngiliz uygulamasında ise işlemin nerede gerçekleştiğinden, tüccarın ve aracının yerli ya da yabancı olup olmadığına bakılmaksızın, İngiltere'de kurulu şirketlerin hisse senetlerinin devri üzerinden dünya çapında alınan bir vergidir. Damga vergisinin dünyanın neresinde olursa olsun İngiltere'de kayıtlı hisselerdeki alım ve satımlarda geçerli olması ve yabancı şirketlerin hisseleri için geçerli olmaması, menkul kıymet ticaretinin coğrafi yapısını bozmaktan kaçınmasını sağlamaya yöneliktir. Ancak verginin türev işlemleri kapsamaması, yatırımcıların vergi dışı bırakılan türev ürünlere olan talebinin artması ile sapmaya

sebeplere olabilecektir. Bu nedenle İngiliz Damga Vergisi eleştirilmektedir (Matheson, 2011, s.36). Ayrıca yapılan çalışmalar da göstermektedir ki; Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören hisse senetlerinin sadece %20'si vergilendirilmektedir (Oxera, 2006, s.29). İngiltere'de kâr payları ve döviz alım satımı, vergiye tabi değilken; opsiyon, ihraç edilen menkul kıymetlerin satışına aracılık etmek işlemleri ve finansal kiralama işlemleri işlemin yapılaş biçimine göre kısmi istisna kapsamında vergiye tabi olmaktadır. Alacak tahsili ve faktoring işlemleri ise, katma değer vergisine tabidir. İngiltere'de bankacılık işlemleri olan, parasal işlemler, mevduat hesapları, ihracat-ithalat kredileri, kredi işlemleri, kredi kartı hizmetleri, teminat mektupları, menkul kıymet ve hisse senedi alım satımına kısmi katma değer vergisi istisnası uygulanmaktadır (Seyhan, 2008, s.103). Verilen bu istisna ve muafiyetler, İngiltere'nin finans merkezini ve bu piyasalardaki işlem hacmini korumak istemesi ile ilgilidir (Almenberg ve Wiberg, 2012, s.88).

Şili

Finansal işlemler vergisi uygulamasında, başarısı ile İsveç'in aksine Şili ön plana çıkmaktadır. Ancak söz konusu ülkede, vergi uygulaması yerine sermaye girişi kontrolü tercih edilmiştir. Bu uygulama genelde 'gizli vergileme' ya da 'örtülü vergileme' olarak adlandırılmıştır. Bu uygulamada, dışarıdan gelen yabancı sermayenin belirli bir kısmı, Merkez Bankası hesaplarında faizsiz olarak belirli bir süre bekletilmiştir. Örneğin, gelen sermayenin %20'si Merkez Bankası hesaplarında bir yıl süreyle bekletildiğinde ve faiz oranlarının da %5 olduğu varsayıldığında, 100 birim olan sermayenin 20 birimi Merkez Bankası hesaplarına aktarılacaktır. Merkez Bankasına aktarılan 20 birimin faizsiz olarak bekletileceğinden bir yıllık süre zarfında yatırımcı, 1 birim faizden olacaktır. Bu bağlamda örtülü vergi oranı, %1 olacak, faiz oranı ve Merkez Bankası hesaplarına intikal ettirilecek tutar arttığında, örtülü vergi oranı da artacaktır.

Şili 1973 darbesi sonrasında ekonomi alanında birçok değişiklik gerçekleşmiş ve bunları hayata geçirenler ise genel olarak 'chicago boys' olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde ithal ikameci anlayışından çok ihracata dayalı olarak büyümeyi hedefleyen Şili, kendi para birimlerinin aşırı değer kazanmasını engelleyerek ihracatını artırmayı hedeflemektedir (Gregorio vd, 1998, s.61). Bu anlamda ülke parasının aşırı değer kazanmasını engellemek, sermaye kontrolünün sebeplerinden birisidir. Bilindiği üzere para arzı tanımlarına dövizler de girmekte ve Merkez Bankasının para arzını yönetmesinin zorlaşması ise sermaye kontrolünde diğer bir sebep olmaktadır.

1990'da Şili'ye yapılan kısa vadeli sermaye transferleri neticesinde bir yıl sonra söz konusu girişlerin %20'sini Merkez Bankası hesaplarında faizsiz olarak bekletilme zorunluluğu getirilmiştir (Ghosh ve Qureshi, 2016, s.25-26). Spekülatif girişlerde, giriş müddetince; uzun vadeli ise bir yıl bekletilme süresi belirlenmiştir. Alınan tedbirlere rağmen, 1991-1997 yılları arasında reel döviz kuru, yıllık ortalama %4 ile %5 arasında değer kazanmış, ancak korkulan (ihracat azalışı) gerçekleşmemiştir (Gregorio vd., 1998, s.61).

Şili'nin 1991 ve 1998 yılları arasında uyguladığı sermaye kontrolü, birçok açıdan başarılı sayılan bir örnek oluşturmaktadır. Verginin yürürlüğe girdiği dönemde; sermaye akımları, İsveç'te bozucu etki yaratmazken; Şili'de bozucu etkilere sebep olmuştur. Bu nedenle Şili tarafından yapılan uygulamanın düzenleyici rolü ağır basmış ve başarılı bir sonuç elde edilmiştir. İsveç ise vergilemede adaleti sağlama ve gelir elde amaçlarını öncelendiği ve kısa vadeli sermaye akımlarının bozucu etki yaratmadığı bir dönemde düzenleyici niteliğinin ön plana çıkması gereken bir vergi yürürlüğü koyduğu için başarısız olmuştur. Diğer taraftan verginin yürürlükte kaldığı süre de önem arz etmektedir. Finansal işlemler vergileri, düzenleyici karakteri ağır basan vergiler olması nedeniyle aksaklığın olduğu dönemlerde yürürlüğe konulmalı ve aksaklıkların ortadan kalkması durumunda kaldırılmalıdır. Diğer bir ifade ile bu vergiler ya da mali yükümlülükler, aracılık maliyetlerini artırmakta ve artan aracılık maliyetleri ise, ekonomik büyüme önünde engel teşkil etmektedir. Keza İngiltere örneğinde değinildiği üzere damga vergisinin kaldırılması, ekonomik büyüme katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda bu

vergiler ya da yükümlülükler, aksaklıkların olduğu dönemlerde uygulanarak, piyasaların düzeltilmesi sağlanabilir. Piyasalarda aksaklık oluşmadığı durumlarda, bu vergi ya da yükümlülükler baş vurmak, ekonomi tarihinde bir başarısız uygulamaya daha neden olacaktır.

Malezya

Finansal işlemler vergisi ya da mali yükümlülükler denilince akla gelen diğer bir ülke, Malezya'dır. Sözü edilen ülke, doğrudan bir vergi uygulamamış, sermaye çıkışına kontrol uygulamış ve bu uygulama ile 1998 Asya Krizinin etkilerini minimize etmeye çalışmıştır. 1997 yılında Tayland Bahtı, bölgedeki diğer para birimleri gibi dalgalanmaya başlamıştır. Bu dalgalanmalar, Malezya Ringgiti'sinin dalgalanmasını sağlamış ve iki ülkenin de cari açıkları, dalgalanmaların boyutunu artırmıştır. Bu nedenle Malezya Merkez Bankası, bazı tedbirler almaya çalışmıştır. Ancak bu girişimler, yaklaşık 9 milyar Ringgiti'ye mal olarak başarısızlığa uğramıştır. Malezya para birimini Dolar'a sabitlemeden önce, para birimleri aşırı dalgalanmıştır. Ancak bu dalgalanmaların ana sebebi, dışsal sebeplerken; politika önlemleri, durumun daha da kötüleşmesini sağlamıştır (Jomo, 2005, s.4). Malezya para birimi dalgalanmasının en önemli nedeni ise, sermaye çıkışlarıdır. 1997 yılının son üç çeyreğinde 30 milyar Ringgiti değerinde çıkış gerçekleşmiştir. Bu çıkışların 21.6 milyar Ringgiti'si, hisse senedi ve kurumsal menkul kıymetlerdir. Hisse senetlerinden ani çıkış, borsa endeksinin 262'ye kadar düşmesine ve ekonomik durgunluğa sebebiyet vermiştir (Jomo, 2005, s.6-7). Yetkililerin ekonomik durgunluğa ilk tepkisi, makroekonomik politikaları sıkılaştırmak olmuştur. 1997 yılında kamu harcamalarında kesintiler yapılmış ve 1998 yılı bütçesi, GSYİH'nın %2'si kadar fazla verecek şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca faiz oranlarında da artışa gidilmiştir. Bu önlemler IMF'nin önerdiği önlemlere benzemekle birlikte istenilen düzeyde iyileşmeyi sağlayamadığı için Malezya, diğer kriz ülkelerinden (Tayland, Güney Kore ve Endonezya) farklı olarak IMF yardımına başvuru yapmamış ve kendi politikalarını üretmiştir (Johnson vd., 2006, s.5). Bu bağlamda öncelikle faiz oranlarında azalmaya ve genişletici maliye politikasından yararlanılmış ve sermaye çıkışına kontrol uygulamaya başlamıştır. Kriz döneminde Malezya'nın diğer ülkelere göre hızlı toparlanması, birçok ekonomist bakımından başarılı bir örnek olarak gösterilmiştir.

Türkiye

Gelişmekte olan ülkeler kıstasında yer alan Türkiye de finansal serbestleşme sürecine katılmıştır. 24 Ocak 1980 Kararları ile başlayan serbestleşme süreci, 1989 yılında yayımlanan 32 sayılı Karar sonucunda tamamlanmıştır. Sürecin tamamlanması ile Türkiye'de diğer gelişmekte olan ülkelere olduğu bazı sorunlar yaşamıştır. Finansal piyasaların yeterince derin olmaması, krizleri oluşturmuş; küreselleşme ile diğer ülkeler de bu durumdan olumsuz etkilenmiş (Çetin, 2010, s.1-2) ya da diğer ülkelerde ortaya çıkan krizlerden olumsuz etkilenilmiştir. Bu nedenle ülkeler, finansal serbestleşmenin olumsuz etkilerini minimize etmek ve ekonomik kırılganlıklarını ortadan kaldırmak amacıyla bu işlemler üzerine bazı mali yükümlülükler getirmişlerdir.

Türkiye'de finansal işlem vergileri hakkında üç farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birincisi; finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin tamamen kaldırılmasıdır. Birçok ulusal ve uluslararası kuruluş ve akademisyenler tarafından Türkiye'de finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin fazla olduğu belirtilmiş, bu yükümlülüklerin kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir (BDDK, 2005, s.19; TOBB, 2012, s.8; TÜSİAD, 2003, s.35-36; Avrupa Komisyonu, 2007, s.28-29; TSPB Vergi ve Teşvik Çalışma Grubu, 2003; Türkiye Bankalar Birliği, 2002, s.16; Kırcan, 1995, s.260-261; Ergülen, 1988, s. 161-162). İkinci görüş; finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin kaldırılıp finansal işlemler üzerinden KDV alınmasıdır. Finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülüklerin kaldırılıp ilgili işlemler üzerinden sadece KDV alınmasını savunanlar, var olan mali yükümlülüklerin sebep olduğu sorunlara çözüm getireceğini ve aracılık maliyetini azaltacağını düşünmektedirler (Vergi Konseyi, 2004, s.110-111; TSPB, 2018, s.108; Tanrıverdi, 2010, s.230). Üçüncü görüş ise; finansal işlemlerin KDV'den ayrı bir verginin konusuna dahil edilmesidir. Türkiye'de de şu

anda uygulama bu şekilde gerçekleşmektedir. Bu vergiler; Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) ve Damga vergisidir. Finansal işlemler vergisi olarak değerlendirilmese de bu işlemlerden sağlanan kazançlar, Gelir ve Kurumlar Vergisine tabidir.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Verginin konusunu mükelleften hareketle belirleyen ilk ve tek vergi olan BSMV (Çakıcı ve Ceylan, 2014, s.43), bankacılık vergisinden ziyade bir banka vergisini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile bankacılık işlemi banka harici bir kurumun yapması durumunda, vergi ortaya çıkmamaktadır (Tanrıverdi, 2010, s.115). Bu durum, BSMV'nin doğması için gerekli ilk unsuru oluşturmaktadır, diğer bir ifade ile işlemin taraflarından birisinin banka, banker veya sigorta şirketi olmasıdır. Diğer unsurlar; vergilendirilecek bir işlemin olması, yapılan işlem sonucundan nakden ve hesaben tahsilat yapılması ve yapılan tahsilatın lehe olmasıdır. Bu unsurlardan birisinin eksik olması durumunda, mükellefiyet doğmayacak ve BSMV'den söz edilemeyecektir (Akdoğan, 2006, s.504). BSMV'nin sebep olduğu diğer bir sorun; verginin konusunun geniş tutulmasıdır. 6802 sayılı Kanununun 28. maddesinde de belirtildiği üzere, *'bankaların ve sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları muameleler'* denilerek, Türkiye'de bankacılık işlemlerinin vergilendirilmesinde verginin konusunun geniş tutulduğu görülmektedir (Ergülen, 1988, s.76-81). Bu tanımlama gereği banka ve sigorta şirketlerinin sadece bankacılık ve sigortacılık hizmetlerinden elde ettikleri gelirler değil, bütün işlemleri sonucunda lehlerine kalan tutarlar da verginin konusunu oluşturmaktadır. Örneğin banka ya da sigorta şirketlerinin aktiflerinde bulunan gayrimenkuller ya da taşıtların satılması da BSMV'nin doğmasına neden olmaktadır (Öncel, Kumrulu ve Çağan, 2006, s.419). Buna göre BSMV'nin konusuna giren işlemler; kambiyo işlemleri, bankacılık işlemleri (faktoring, forfating, swap, opsiyon, forward ve futures işlemleri), sigortacılık işlemleri ve bankerlerin işlemleridir. Kambiyo işlemlerinde verginin matrahını, satış tutarı oluştururken; diğer işlemlerde verginin matrahını, lehe alınan tutar oluşturmaktadır.

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu

Bir para politikası aracı ve dış ticaret politikası aracı olan KKDF, kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere ulaşmak için yatırımların yönlendirilmesi ve ihtisas kredilerinde maliyetlerin düşürülmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bağlı olarak kurulmuş, 2002 yılında ise bugünkü adıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlanmıştır. (Erol, 2007, s.188). Karmaşık yapısıyla öne çıkan KKDF'nin konusunu krediler ve vadeli ithalat ödeme şekilleri oluşturmaktadır (Aydın, 2005, s.7). Buna göre KKDF'nin konusuna giren işlemler; krediler (TL cinsinden krediler, dövize endeksli krediler, yurtdışından sağlanan krediler, fiduciary işlemler, prefinansman kredileri, ihracat faktöringi ve post finansman kredileri), vadeli ithalat ödeme (mal mukabili şekline göre ithalat, kabul kredili ödeme şekline göre ithalat ve vadeli akreditif ödeme şekline göre ithalat) yöntemleridir. KKDF, gerçek ve tüzel kişilerin taleplerini yönlendirmeyi amaçladığından kesintiye tabi olan tutar, işlemin niteliğine göre değişmektedir: TL cinsi kredilerde, tahakkuk ettirilen faiz tutarı üzerinden; dövize endeksli kredilerde, kur farkı ile faiz farkının toplam tutarı üzerinden; döviz ve altın kredilerinde anapara tutarı üzerinden; ithalatta ise, ithalat tutarı üzerinden kesinti yapılmaktadır (KKDF Hakkında 6 Sıra No'lu Tebliğ, m.2). Kısa vadeli akımları engellemek amacıyla yurtdışından sağlanan kredilerde ise kesintinin oranı vadeye göre değişmektedir.

Damga Vergisi

Damga vergisi, bireylerin kendi aralarında yaptıkları hukuki işlemler ile devlet ile yapılan hukuki işlemler için düzenledikleri kağıt ve belgeler üzerinden ödediği vergiyi ifade etmektedir (Öncel, Kumrulu ve Çağan, 2001, s.441). Kanuna ekli (1) sayılı tabloda yer alan bir kağıdın imzalanması ya da kağıda imza yerine geçecek bir işaret konulması ve bir hususun ispatı için ibraz edilebilecek nitelikte olması, verginin doğması için gereklidir. Bu şartların bir arada bulunduğu hallerde damga vergisini doğuran olay meydana gelecek ve devlet açısından

vergi alacağı, mükellef açısından ise vergi borcu ortaya çıkacaktır. Buna karşılık aranan şartlardan birinin bulunmaması, vergiyi doğuran olayın meydana gelmesini engelleyecek ve vergi ortaya çıkmayacaktır (Kırman, 1997, s.2).

Damga vergisinin konusuna giren işlemler; bankalara yatırılan paralar karşılığında düzenlenen makbuzlar, geçici ihracat hariç diğer ihracat ve ithalatlarda gümrük idarelerine verilen beyannameler (8 Seri No'lu Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği), menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satım ve geri satma taahhüdü ile alım işlemleri nedeniyle düzenlenen 'Repo ve Ters Repo İşlemleri Teyit Formu', ya da bu işlemler için düzenlenen dekontlar (27 Seri No'lu Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği) ve yurtdışındaki firmaya yapılan ödemelere ilişkin düzenlenen kağıtlardır (GİB, B.07.1.GİB.0.02.62/6206 sayılı Damga Vergisi Genel Yazıları) Damga vergisinde birçok finansal işlem de istisna kapsamına alınmıştır. Bu işlemler; hisse senetleri ve tahvillerden elde edilen temettüleri ve faiz kuponları, çıkarılacak hisse senetleri ve tahviller için verilmiş iştirak taahhütnameleri, sigorta, reasürans ve koasürans sözleşmeleri ile bireysel emeklilik ve bu kapsamdaki katkı paylarının ödenmesine ilişkin kağıtlar, sermaye şirketleri ile yatırım fonlarının kuruluşlarına ve sermaye artırımlarına ilişkin düzenlenen kağıtlar, bankalar ya da aracı kurumların aracılığıyla yapılan vadeli işlemler ve opsiyon işlemleri için düzenlenen kağıtlar, faktoring şirketlerinin yaptıkları faktoring sözleşmelerine ilişkin kağıtlar, kredilere ilişkin kağıtlar, devlet dış borçları ve kredilerinde öngörülen bütün ödemelere ilişkin kağıtlar, Merkez Bankasınca çıkarılan likidite senetlerine ilişkin kağıtlar, kredi kartı üyelik sözleşmeleri, kambiyo senetleri üzerine konulan aval ve şerhler, finans şirketlerince kullanılacak kredilere, bu kredilerin devrine, teminatlarına ve geri ödenmelerine ilişkin düzenlenmiş kağıtlar ve bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler, sermaye piyasası araçlarının ihracı için düzenlenen makbuz, sermaye piyasası araçlarının kredileri alımı, açığa satışı ve ödünç alma ve verme işlemleri ile ilgili olarak aracı kurum ile yatırımcı arasında düzenlenen sözleşmeler, vergiden istisna tutulmuştur (488 sayılı DVK).

Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir üzerinden alınan vergiler, gelir vergisi ve kurumlar vergisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek kişilerin finansal işlemler üzerinden elde ettiği gelirler, menkul sermaye iradı ya da diğer kazanç ve irat olmakta ve buna göre vergilendirilmektedir (Karadağ, 2014, s.205). Bu bağlamda yatırımcıların dönemsel olarak elde ettikleri gelirler, menkul sermaye iradını oluşturmakta ve bu kıymetlerin elden çıkarılması sonucu elde edilen gelirler ise bazı durumlarda diğer kazanç ve iratları oluşturmaktadır (Şen, 2005, s.53). Ancak ticari faaliyet bünyesinde finansal işlemler üzerinden sağlanan gelirler ile kurumların sağladığı bu kapsamdaki gelirler, ticari kazanç kapsamındadır (Bayrak ve Tan, 2006, s.81). Kurumlar Vergisi açısından ise kurumların belirli bir dönemde elde ettikleri gelirler, kurum kazancına aktarılmaktadır.

Tablo 1
Türkiye'de Finansal İşlemlerin Vergiler Karşısındaki Durumu

	BSMV	KKDF	Damga Vergisi	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler
Faktoring İşlemleri	X			X
Forfating İşlemleri	X			X
Vadeli İşlemler	X		Kİ	X
Opsiyon İşlemleri	X		Kİ	X
Krediler	X	X		X
Hisse Senetleri	X			X

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur. Kİ: Kısmi İstisna

Finansal işlemlerin vergiler karşısındaki durumu, Tablo 1’de gösterilmiştir. Bilindiği üzere 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 28. maddesine göre; bankaların yaptıkları işlemler sonucu elde ettikleri lehe kalan tutarlar BSMV’nin kapsamına girmektedir. Bu nedenle Tablo 1’de verilen işlemlerin banka tarafından ve/veya banka aracılığıyla yapılması durumunda; bankanın lehine kalan tutar BSMV’nin matrahını oluşturacaktır. Faktoring ve forfaiting şirketlerinin, anonim şirket olarak kurulma zorunluluğundan dolayı bu işlemleri sebebiyle elde ettikleri gelirlerin, kurum kazancına aktarılması söz konusudur. Gerçek kişilerin ilgili işlemler üzerinden dönemsel olarak elde ettikleri kazançlar menkul sermaye olarak vergilendirilecek; bu değerlerin elden çıkartılması ile elde edilen kazançlar ise diğer kazanç ve iratlar olarak vergilendirilecektir. Kurumlar vergisi mükelleflerinin finansal işlemler dolayısıyla elde ettikleri gelirler (faiz swapı hariç), kurum kazancına eklenecektir. 2021 yılında Türk lirasının kısa sürede %100’den fazla devalüe olması, bazı tedbirlerin alınmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de yeni bir finansal araç doğmuştur: ‘Kur Korumalı Mevduat Sistemi’. Merkez Bankası, yurt içi yerleşik gerçek kişilerin döviz tevdiat hesaplarının ve döviz cinsinden katılım fonlarının Türk lirası vadeli mevduat ve katılma hesaplarına dönüşmesi halinde mevduat ve katılım fonu sahiplerine sağlanacak desteğe ilişkin usul ve esasları belirleyen tebliği yayımlamıştır. Buna göre; 20/12/2021 tarihinde mevcut olan ABD doları, Euro ve İngiliz Sterlini cinsinden döviz tevdiat hesapları hesap sahibinin talep etmesi durumunda, Türk lirasına çevrilir ve Merkez Bankası çevrilen bu dövizleri alır. Kur korumalı mevduat sisteminde; vade, 3 ay, 6 ay veya 1 yıl olarak belirlenmiş ve faiz oranının Merkez Bankasınca belirlenen bir hafta vadeli repo faizinden az olmayacağı hüküm altına alınmıştır. Mevduat sahibinin vade sonunda elde ettiği kazanç, kur farkı üzerinden elde edilen kazançtan az ise, ilgili tutar Merkez Bankası tarafından mevduat sahibine ödenmek üzere ilgili bankaya aktarılır (31696 (Mükerrer) sayılı Merkez Bankası Tebliği). Yeni finansal bir araç olan kur korumalı mevduat sistemine geçişi özendirme amacıyla 24/12/2021 tarihli ve 4970 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile kur korumalı mevduat sistemi ile elde edilen faiz gelirlerinden yapılacak vergi kesintisinin oranı, sıfır olarak belirlenmiştir. Ayrıca 7352 Sayılı Kanunla Kurumlar Vergisi Kanunu’na Geçici 14. Madde eklenerek yurt içinde yerleşik tüzel kişilerin kur korumalı mevduat hesaplarına ilişkin kazançlarına kurumlar vergisi istisnaları getirilmiştir. Damga vergisi açısından ise finansal işlemlerin bankalar ya da aracı kurumlar tarafından yapılması ya da bu kurumların aracı olması durumunda; ilgili işlemler, vergiden istisna tutulacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Finansal işlem vergilerinin önemi, finansal serbestleşme sürecinin ülke ekonomilerine zarar vermesinin anlaşılması ile artmıştır. Bu nedenle birçok yazar farklı açılardan yaklaşmış ve ülkelerin uygulanması farklılaşmıştır. Finansal işlemler vergisinin başarılı olabilmesi için bazı şartları sağlaması gerekmektedir. Öncelikle mali yükümlülüklerin uygulanacağı dönemde, kısa vadeli sermaye akımlarının bozucu etki yaratması gerekmekte ve uygulamanın sadece ilgili dönem ile sınırlı olması gerekmektedir. Mali yükümlülüklerin uygulanmasındaki asıl amaç, sadece kısa vadeli sermaye akımlarını azaltmaya yönelik olmalı ve mali yükümlülüklerin diğer amaçları (gelir elde etme, vergilemede adaleti sağlama vb.) göz ardı edilmelidir. Uygulama sırasında; mali yükümlülüklerin konusu, finansal işlemlerin ikamesini de içerek şekilde geniş tanımlanmalıdır.

Türkiye açısından incelendiğinde; Türkiye’de finansal işlemler üzerinden BSMV, KKDF ve damga vergisi alınmaktadır. Yatırımcılarının kazançları ise, gelir vergisi ya da kurumlar vergisine göre vergilendirilmektedir. BSMV, banka ve sigorta şirketlerinin her türlü işlemleri sonucunda lehe kalan tutar üzerinden hesaplanmaktadır. Bankaların yaptıkları her türlü işlemler üzerinden vergi hesaplanması, hem aracılık maliyetlerinin yükselmesine hem gelir üzerinden alınan vergilere ek olarak gelir üzerinden alınan vergi işlevi görmektedir. Dolaylı vergiler, yapısı gereği yansıtılabilir vergilerdir. Ancak BSMV’nin konusuna banka ve sigorta şirketlerinin yaptıkları her türlü işlem sonucunda lehlerine kalan tutarların girmesi, bu verginin

yansıtılabilirlik özelliğinin işlememesine ve bankaların ve sigorta şirketlerinin maliyetlerini artırmasına sebebiyet vermektedir. Artan maliyetler ise, müşterilerin bankalardan aldıkları hizmetlerin maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Bankaların verdikleri hizmetlerden birisi de, faiz karşılığı kredi vermektir. Bu bağlamda BSMV'nin konusunun geniş tanımlanması nedeniyle de faiz oranları artmaktadır. Artan faiz oranları ise yatırımların ve istihdamın azalmasına ve doğal olarak da ekonomik büyümenin yavaşlamasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca Türkiye'de finansal derinliğin yetersiz olduğu ve aracılık maliyetlerinin çok yüksek olduğu ve bu durumun da büyüme önünde engel teşkil ettiği dikkate alınması durumunda; ilgili verginin konusunun (bütçe disiplini bozmaksızın) dar kapsamda tanımlanması gerekmektedir. KKDF açısından incelendiğinde ise öncelikle KKDF mevzuatı, karmaşıktır. Bu karmaşıklık, vergi profesyonellerinin bile yanlış yorumlamalarına ve hata yapmalarına sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca karmaşık bir vergi sistemi, mükelleflerin vergi uyumu önünde engel oluşturmaktadır. Vergi politikalarının da etkinliği, mükelleflerin vergi uyumuna bağlıdır. BSMV, KKDF ve damga vergisi, bankalar tarafından gerçekleştirilen birçok finansal işleme uygulanmaktadır. Finansal işlemler üzerinde bu kadar yükümlülüğün bulunması, doğal olarak Türkiye'de finansal derinliğin gelişmiş ülkelere göre az olmasına sebebiyet vermektedir. Birçok ulusal, uluslararası kuruluşlar ve akademisyenler, Türkiye'de aracılık maliyetinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere ampirik çalışmalar, yüksek aracılık maliyetlerinin faizleri artırdığı ve ekonomik büyümeyi dışladığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak Türkiye'deki finansal sektörün vergilendirilmesi bazı sorunlara neden olmaktadır. BSMV'nin kapsamının geniş olması, aracılık maliyetlerinin yükselmesine ve finansal derinliğin yetersiz olmasına sebep olurken; KKDF'nin karmaşık yapısı, vergi uyumunu olumsuz etkilemektedir. Sonuç olarak bu sorunlar, finansal istikrarsızlığı ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Türkiye de birçok ülke gibi öncelikle finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülükleri azaltmalı ve daha sonra vergilerin oranlarını sıfıra indirmelidir. Tunçsiper ve diğerleri tarafından yapılan çalışmaya göre; bankaların en önemli sorunu, ekonomik istikrarsızlık ve finansal krizlerdir. Bu nedenle politika uygulayıcıları finansal işlemler üzerindeki mali yükümlülükleri, istikrar sağlamak üzerine inşa etmelidirler. Ülke uygulamaları ve teoriler incelendiğinde ise ilgili yükümlülükler ile finansal istikrar sağlanabilmesi için uygulamaya konulacak yükümlülüklerin amacının finansal işlemlerin barındırması gereken amacı ile örtüşmesi, yükümlülüklerin uygulandığı zamanın iyi seçilmesi ve ilgili yükümlülüklerin kapsamının teknolojik gelişmeler dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. İlgili mali yükümlülükler, düzenleyici yönü ağır basan mali yükümlülüklerdir. Bu nedenle kısa vadeli hareketlerin ülke ekonomisi içerisinde dalgalanmalara sebebiyet vermesi durumunda uygulanmalıdır. Aksi takdirde İsveç örneğinde olduğu gibi hem finansal işlemlerin hacmini azaltmakta hem de sermayenin başka ülkelere gitmesini sağlamaktadır. Finansal işlemler, günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde her geçen gün çeşitlenmektedir. Bu bağlamda kısa vadeli hareketlerin ülke ekonomisini olumsuz etkilemesi durumunda uygulanacak mali yükümlülüğün kapsamı, etkinliğin sağlanmasında önem arz etmektedir. Diğer bir ifade ile verginin kapsamına girmeyen işlemlerin çokluğu, vergi politikasının da etkinliğini azaltacaktır. Ancak verginin uygulanma sürecinde reel piyasalara yaptığı etkilerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- 8 Seri No'lu Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği, (1975, 17 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 15386). Erişim Adresi: <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>.
- 27 Seri No'lu Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği, (1995, 17 Mart), Resmi Gazete (22230), Erişim Adresi: <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>.
- 4970 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı, (2021, 24 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 31700). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/12/20211225-3.pdf>.
- Adaklı, A. (2006). *Vergi hukuku ve Türk vergi sistemi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akreditif Mektupları (t.y.). (Sayı: B.07.1.GİB.0.02.62/6206). Erişim Adresi: <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>.
- Almenberg, J. ve Wiberg, M. (2012). Taxing financial transactions. *Sveriges Riksbank Economic Review*, 1(1), 84-102. Erişim adresi: http://archive.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2012/rap_pov_120210_eng.pdf#page=85.
- Avrupa Komisyonu. (2007). *Türkiye 2007 ilerleme raporu*. Brüksel: COM (2006) 663.
- Aydın, F. (2005). *Kaynak kullanımını destekleme fonu (KKDF) yorum ve açıklamalar*. Ankara: Gelir Kontrolörleri Derneği.
- Bayrak, S. ve Tan, M. (2006). *Menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesi*. Ankara: TÜRMOB Yayınları-284.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2005). *Türk bankacılık sektöründe aracılık maliyetleri*. ARD Çalışma Raporları. 2005/10. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/18928962-Ard-calisma-raporlari-2005-10.html>.
- Burman L.E. Gale W.G. Gault S. Kim, B. Nunns J. ve Rosenthal S. (2016). Financial transaction taxes in theory and practice. *National Tax Journal*, 69(1), 171-216. Erişim adresi: <https://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/2000287-Financial%20Transaction-Taxes-in-Theory-and-Practice.pdf>.
- Campbell, J. Y. ve Froot K. (1993). International experiences with securities transaction taxes. J.E. Frankel (Ed.). *The internationalization of equity markets* içinde (s.277-308). National Bureau of Economic Research, Inc.
- Çakıcı, Ö. ve Ceylan, M. (2014). *Banka ve sigorta muameleleri vergisi*. İstanbul: TBB Yayını, Yayın No:301.
- Çetin, M. (2010). *Finansal serbestleşme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği* (Yüksek Lisan Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Damga Vergisi Kanunu (1964, 1 Temmuz), Resmi Gazete (11751), Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.488.pdf>.
- Edizdoğan, N. Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E. (2011). *Kamu maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Eichengreen, B. ve Wyplosz, C. (1993). The unstable EMS. *Brookings Papers on Economic Activity*, (1), 51-143. Erişim adresi: file:///C:/Users/erenk/Downloads/The_unstable_EMS.pdf.
- Erdoğan, M.M. (2007). Türkiye'nin mali kriz riskini azaltabilecek vergi politikaları. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi Öneri*, 7(27), 259-279. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/962292>.
- Ergülen, G. (1988). *Banka ve sigorta işlemlerinin vergilendirilmesi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Erol, A. (2007). *Tüm yönleriyle banka ve finansçılar için vergi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Ghosh, A.R. ve Qureshi, M.S. (2016). What's in a name? that which we call capital controls. *IMF Working Paper*. 2016/25, 1-44. Erişim adresi: <https://ideas.repec.org/p/imf/imfwpa/2016-025.html>.
- Gregorio, J.D. Edwards, S. ve Valdes, R.O. (1998). Controls on capital inflows: Do they work?. *Journal of Development Economics*, 63, 59-83. doi: 10.3386/w7645.
- Güler, B. Keleş, E. ve Uçar, Ö. (2012). *Finansal işlem vergileri ve avrupa birliği uygulaması* (Teknik rapor). Avrupa Birliği Başkanlığı web sayfasından erişildi: https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/empb/yayinlar/finansal_islem_vergisi_emb_print_version.pdf (Erişim Tarihi: 19.02.2021).
- Habermeier, K. ve Kirilenko, A. (2003). Securities transaction taxes and financial markets. J. Weaver, R. Dodd ve J. Baker (Ed.) *Debating The Tobin Tax New Rules for Global Finance* içinde (s.165-180). Washington: Automated Graphic Systems.
- Hansson, F. (2012). Should EU implement its present proposal of a financial transaction tax?. *Linnaeus Universty School of Business and Economics*. Erişim adresi: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:538632/FULLTEXT01.pdf>.
- Hawkins, M. ve Mccrae, (2002). Stamp duty on share transactions: is there a case for change?. *London: The Institute for Fiscal Studies*, 33, 1-31. doi: 10.1920/co.ifs.2002.0089.
- Johnson, S. Kochhar, K. Mitton, T. ve Tamırısı, N. (2006). Malaysian capital controls: macroeconomics and institutions. *IMF Working Paper*, 06(51), 1-49. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=892942.
- Jomo, K.S. (2005). Malaysia's september 1998 controls: Background, context, impacts, comparisons implications, lessons. *United Nations Conference on Trade and Development, G-24 Discussion Paper Series*, No. 36, 1-31. Erişim adresi: file:///C:/Users/erenk/Downloads/gdsmdpbg2420053_en.pdf.
- Karadağ, N.Ç. (2014) Finansal araçların vergilendirilmesi, ihtiyari beyan ve sağladığı vergiavantajları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 205-224. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/48548>.
- Kararnameye ilişkin Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında 6 Sıra No'lu Tebliğ, (1989, 16 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 20264). Erişim Adresi: https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuattek/kkdf_mevzuat/6_TEBLIG.htm.
- Keynes, J.M. (1936). *General theory of employment, interest and money*. Macmillan: Cambridge University Press.
- Kırman, A. (1995). *Banka ve sigorta muameleleri vergisi*. Ankara.
- Kırman, A. (1997). 488 sayılı damga vergisi kanunu şerhi. (2. b.). Ankara
- Matheson, T. (2011). Taxing financial transactions: issues and evidence. *IMF Working Paper*, 11(54), 1-48. doi:10.5089/9781455220984.001.
- Mcculloch, N. ve Pacillo, G. (2011). The tobin tax: a reievw of the evidence. *Institute of Development Studies University of Sussex*, (58) 1-57. doi:10.1111/j.2040- 0217.2011.00068_2.x.

- OXERA, (2006). *The cost of capital: an international comparision* (Teknik rapor). Oxera web sayfasından erişildi: <https://www.londonstockexchange.com/companies-and-advisors/main-market/documents/cost-of-capital-aninternational-comparison.pdf>.
- OXERA, (2007). *Stamp duty: its impact and the benefits of its abolotion* (Teknik rapor). Oxera web sayfasından erişildi: <https://www.oxera.com/insights/reports/stamp-duty-its-impact-and-the-benefits-of-its-abolition/>.
- Öncel, M. Kumrulu, A. ve Çağan, N. (2001) *Vergi hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öncel, M. Kumrulu, A. ve Çağan, N. (2006). *Vergi hukuku*. (14. b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Schulmeister, S. (2011). Implementation of a general financial transactions tax. *WIFO Studies*, WIFO Number: 41992, 1-60. Erişim adresi: <https://ideas.repec.org/b/wfo/wstudy/41992.html>.
- Schulmeister, S. Schratzenstaller, M. ve Picek, O. (2008), A general financial transaction tax motives, revenues, feasibility and effects. *Austria Institute of Economic Research Working Paper*, No.A-1103, 1-71. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1714395.
- Seyhan, F. (2008). *Finansal işlem vergileri ve Türkiye’de banka sigorta muameleleri vergisi uygulaması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shome, P. (2011). *Financial transaction taxes*. New Delhi: Indian Council for Research on InternationalEconomic Relations.
- Söylemez, A.O. ve Demirci, S. (2013). Uluslararası sermaye akımlarının kontrolü ve Avrupa Birliği’nin konuya yaklaşımı hakkında bir inceleme. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 85-109. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1284>.
- Spahn, P.B. (1995). International financial flows and transaction taxes: survey and options. *IMF Working Papers*, 95(60), 1-59. Erişim adresi: <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/journals/001/1995/060/article-A001-en.pdf>.
- Spahn, P.B. (1996). The tobin tax and exchange rate stability. *Finance &Development: Guest Article*, 33(2), 24-27. Erişim adresi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1996/06/pdf/spahn.pdf>.
- Swan, P.L. ve Westerholm, P. J. (2001). The impact of transaction costs on turnover and asset prices; the cases of sweden’s and finland’s security transaction reductions. *LTA*, 2(3), 213-241. Erişim adresi: http://lta.lib.aalto.fi/2003/2/lta_2003_02_a7.pdf.
- Swedish Social Democrats in the European Parliament. The relevance of the swedish case in the current FTT debate (Teknik rapor). Avrupa Birliği web sayfasından erişilmiştir: <https://www.abbl.lu/content/uploads/2017/06/the-relevance-of-the-swedish-case-in-the-current-fft-debate.pdf>.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2016). *Vergi teorisi ve politikası*. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Şen, İ. (2005). *Menkul kıymet gelirlerinin tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler yönünden vergilendirilmesi ve bu gelirler üzerindeki vergi yüklerinin karşılaştırılması* (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şen, S. (2015). *Finansal serbestleşme, kriz ve finansal işlem vergileri* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Şen, S. ve Tokatlıoğlu, M. (2016), Finans İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği. *Maliye Dergisi*, 170, 71-79. Erişim adresi: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>.

- Tanrıverdi, S. (2010). *Banka muameleleri vergisinin bankacılık sektöründe rekabeti bozucu etkileri ve bir model önerisi*. Ankara:BDDK Aroks Doküman Merkezi.
- Tobin, J. (1978). A proposal for international monetary reform. *Eastern Economic Journal*, 4(3/4), 153-159. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/20642317>.
- Türk Lirası Mevduat ve Katılım Hesaplarına Dönüşümün Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, (2021, 21 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 31696 Mükerrer). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/12/20211221M1-1.htm>.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2012). *Türkiye bankacılık ve finans meclisi sektör raporu 2011* (Teknik rapor). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği web sayfasından erişilmiştir: <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/SermayePiyasasiRapor.pdf>.
- Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği Vergi ve Teşvik Çalışma Grubu. (2003). *Sermaye Piyasasının Geliştirilmesine Yönelik Vergi Düzenlemeleri Hakkında Rapor* (Teknik rapor). Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği web sayfasından erişilmiştir: https://www.tspb.org.tr/wpcontent/uploads/2015/06/AIM_Yayin_ve_Raporlar_Calisma_Gruplari_Vergi_ve_Tesvik_Calisma_Grubu1.pdf.
- Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği. (2018). *Sermaye Piyasasının Geliştirilmesine Yönelik Öneriler ve Eylemler* (Teknik rapor). Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği web sayfasından erişilmiştir: https://www.tspb.org.tr/wpcontent/uploads/2018/09/Sermaye_Piyasasinin_Gelistirilmesine_Yonelik_Oneriler_veEylemler_Eylul_21092018_opt.pdf.
- Tunçsiper, B. Yılmaz, G. ve İlban, M.O. (2007). Türk bankacılığı sorunları üzerine bir araştırma: Balıkesir örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(0), 69-89. Erişim adresi: <http://dSPACE.balikesir.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12462/4981/bedriye-tuncsiper3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2002). Türkiye ekonomisi ve Türk bankacılık sistemi (TBB'nin değerlendirme ve önerileri). *Bankacılar Dergisi*, (43), 3-17. Erişim adresi: https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/Ekonomi.doc.
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği. (2003). *Bankacılık sektöründe yeniden yapılan konusunda öneriler* (Teknik rapor). Türk Sanayicileri ve İş İnsanları web sayfasından erişilmiştir: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1911-bankacilik-sektorunde-yeniden-yapilanma-konusunda-oneriler>.
- Vergi Konseyi Finansal İş ve İşlemlerin Vergilendirmesi Alt Çalışma Komitesi. (2004). *Para ve sermaye piyasalarının vergilendirilmesi*. (1. b.). İstanbul: Türk Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği.
- Wang, G.H. ve Yau, J. (2012). Would a financial transaction tax affect financial market activity? insights from future markets. *Policy Analysis*, (72), 1-23. Erişim adresi: <https://www.cato.org/policy-analysis/would-financial-transaction-tax-affect-financial-market-activity-insights-futures>

Extended Abstract

Purpose

The aim of this study is to examine the suggestions about the financial liabilities on financial transactions and country practices, how the financial transaction tax should be designed, to examine the financial transaction tax applications in Turkey, to make some suggestions about Turkey and to investigate whether the related financial liabilities can prevent financial volatility.

Design and Methodology

This study has more than one purpose. The first of these purposes; how the financial transaction tax should be designed. In order to achieve this purpose, various suggestions made by academicians were examined. After examining the proposals, examining the successful and unsuccessful countries by applying financial transaction taxes was used to determine the effect of the tax in practice. In this context study, while Sweden represents an unsuccessful example; Chile, Malaysia and England represents successful countries. In the light of these examinations, it was concluded how the financial transaction tax should be designed. Then, in order to examine the financial transaction taxes in Turkey, which is our other purpose, and to make suggestions about the first results we found, financial transaction taxes in Turkey were examined. As a result of the investigations; It has been concluded that the regulatory aspect of financial transaction taxes in Turkey does not come to the fore, on the contrary, it creates a negative effect on the markets.

Findings

Financial transaction taxes gained importance with the understanding that the financial liberalization movement harmed the country's economies and still maintains its importance today. This movement, which makes the country's economies fragile, causes many countries to adopt various policies. However, while some of these implemented policies were successful; others fail. In addition, the presence of speculators in the markets, who both regulate and distort the markets, also affects the effectiveness of the policies. Therefore, in this study; Some basic rules have been tried to be established in terms of financial transaction taxes. These rules:

- In the period in which the financial liabilities will be applied, short-term capital flows must have a distorting effect and must be limited to the relevant period,
- The purpose of applying financial liabilities should be aimed at reducing only short-term capital flows, other purposes of financial liabilities (earning money by taxation, ensuring fairness in taxation, etc.) should be ignored,
- During the implementation of financial obligations; the subject matter of financial obligations should be broadly defined, including the substitution of financial transactions.

The implementation of financial transaction taxes in Turkey has been examined and some conclusions have been reached:

- Financial instability,
- High financial intermediation costs,
- Insufficient financial depth,
- Broad scope of BITT (BSMV),
- RUSF (KKDF) legislation is complex.

The wide scope of BITT in Turkey causes high intermediation costs and insufficient financial depth. Therefore, the scope of BITT should be narrowed down. RUSF legislation stands out with its complex structure. Therefore, RUSF legislation should be simplified. In addition, financial transaction taxes applied in Turkey aim to generate income instead of providing financial stability, so these taxes in Turkey are one of the reasons for financial instability. As a result, the application of financial transaction taxes in Turkey needs to be regulated in many respects.

Research Limitations

In the study, qualitative research method was used. However, in order to ensure the validity of the recommendations, an empirical study should be carried out with the help of a model.

Implications

The wide scope of BITT in Turkey causes high intermediation costs and insufficient financial depth. Therefore, the scope of BITT should be narrowed down. RUSF legislation stands out with its complex structure. Therefore, RUSF legislation should be simplified. In addition, financial transaction taxes applied in Turkey aim to generate income instead of providing financial stability, so these taxes in Turkey are one of the reasons for financial instability. As a result, the application of financial transaction taxes in Turkey needs to be regulated in many respects.

Originality/Value

Most of the studies in this area have focused on whether to apply financial transaction taxes in Turkey. Other studies, on the other hand, focused on a tax and sought solutions to the problems of the related tax. This study has drawn a general framework in terms of both the practice in Turkey and how financial transactions are designed. For this reason, it is expected to contribute to the financial transaction tax literature.

Araştırmacı Katkısı: Ökkeş KISA (%50), Canatay HACIKÖYLÜ (%50).